

magyar népi építészet legjobb hagyományából és saját tudásuk legjavából ötvözték, alakították ki a szlovákok ezt a csabai utcáknak olyan jellegzetes arculatot kölcsönző háztípust.

Az épületet magas, habarcsdíszes oromfal zárja le. A ház előtti tornácot két arányos, felül keskenyedő téglaszlop tagolja; rajtuk, s a homlokzatot jobbról és balról lezáró-féloszlopon nyugszik az épület oromfala. Az oromfal habarcsdíszén az építető *Csankó András* nevének kezdőbetűit, s az épület átalakításának évszámát olvashatjuk. A múlt század elején épült ház ugyanis 1865-ben nyerte el mai alakját; eredetileg kb. négy méterrel hosszabb volt. Az utca tengelyéig benyúló részét az utcarendezés során vágták le. Az oromfal alatt meghúzódó keményfa könyöklős tornác egykor jó helyet adott a fonás jellegzetesen asszonyi munkájához, az utcában zajló élet szemmel tartásához. A népnyelv találóan nevezte el az ilyen házat *pletyműhelynek*.

A lakóépület ötös osztatú: *szoba—konyha—szoba—kiskamra—nagykamra* rendeltetésű helyiségekkel. A téglaburkolatú, *daruláb* oldaltornácra a pitvarba lépünk, amelyből balra és jobbra nyílnak a szobák. A baloldali — az utca felőli, földes padozatú — a tisztaszoba. A pitvarból jobbra nyílik a hátsó szoba, s belőle a kiskamra. A tornác hátsó végében találjuk a padlásfeljárót és a pincébe vezető lejáratot. A nagykamra az épület végében helyezkedik el.

A ház mind külső, mind belső megjelenésében a XIX. század utolsó har-

madát idézi. A helyreállítók az épület állagának megerősítésén kívül több, az eredeti állapot visszaállítását szolgáló átalakítást is végeztek. Az udvart határoló téglakerítés, az oldaltornác daruláb faoszlopai, a szabadkéményes tüzelőberendezés, az udvari szoba kemencéje a rekonstrukciónak köszönhető. A helyreállítás azonban csak részben tükrözi a múlt századi képet: a telekmegosztás következtében nem volt lehetséges az egykor meglévő gazdasági épületek bemutatása. A porta teljes helyreállítása objektív okok miatt várta magára. A lakóépület műemléki rangjához igazodik a gazdag berendezés: a XIX. század második felének bútorai, használati tárgyai népesítik be a házat. A gazdag tárggyűjtemény jórészt a Munkácsy Mihály Múzeum néprajzi gyűjteménye adta, ám az újabb gyűjtések révén is jelentős mennyiségű anyag került ide. A sokszáz tárgy közül ki kell emelni a diagonális elrendezésű tisztaszoba néhány finommívű, faragott-festett szlovák népi bútordarabját: a mennyezetes ágyat, az áttört támlájú, szép faragású székeket, az óratartó szekrényt, a hagyomány szerint *Munkácsy* festette tulipános ládát. E tárgyak a békéscsabai bútorkészítő mesterek máig csodált tudását testesítik meg, s a szlovák lakosság biztos ízléséről tanúskodnak.

Az épület megvásárlásához, s a helyreállításhoz szükséges anyagi feltételeket a Békéscsabai Városi Tanács V. B. teremtette meg. A kiállítás forgatókönyvét *dr. Tábori György* írta.

Grin Igor

Romkertté alakítják a nyéki királyi kastélyok környékét

A Hűvösvölgy felé vezető út mentén, a II. kerület, Vörös Hadsereg útja 78. sz. telken bozótos, törmelékes, elvadult terület találunk a sok modern lakóház gondosan ápolt kertje között. Ez a jelenleg bekerített hely rejtja a *Luxemburgi Zsigmond, Hunyadi Mátyás és Jagelló Ulászló* által építtetett király vadászkastély és nyaraló romjait. Ennek az elvadult romterületnek a megmentését, s a közönségnek való átadását vette tervbe a II. kerületi Tanács és a Hazafias Népfront. Ezért is indokolt, hogy a térmával, a terület történetével megismerkedjünk.

Leletanyagban gazdag régészeti kutatások tárták fel az 1931—1942 közötti években a romterületet. *Garády Sándor* ny. mérnök — akit a feltárások vezetésével a polgármesteri hivatal bízott meg — Hunyadi Mátyás híres történetírójának — *Borfini* nek — abból az adatából indult ki, amely szerint Mátyás kedvelt nyéki vadászkastélya a budai vártól mintegy három római mérföldre (kerekén 4500 m-re) volt. Ez pontosan az akkori Hidegkúti út 48. sz. alatti telekre esett. A hely meghatározását elősegítették az előzőleg már feltárt mátyáskori vadaskert falai, amelyek a mai Glück Frigyes úton húzódnak.

A II. számmal jelzett nyaralóépület első formájában Zsigmond uralkodása alatt, 1387—1408 között épülhetett. Az épület agyagba rakott alapfalait megtalálták, de alaprajza, beosztása kérdéses, mérete pedig legalább 40 m hosszúságot sejtett. Pusztulási rétegéből nagyszámú Zsigmond-kori kályhacsempe-töredék került elő, sőt az egyik csempetípus cserépnegatívját is megtalálták. Feltételezhető tehát, hogy a ma még ismeretlen helyen álló gazdasági épületek között fazekas műhely működött. Az ásatások során napvilágra került az V. László-kori ún. lovagos kályha néhány töredéke is. A leletanyag szerint a XIV. század utolsó évtizedétől királyi kastély állt itt, amely Zsigmond és V. László uralkodása alatt állandó használatban volt. Vékony és gyenge alapfalaiából következtetve a felépítmény favázis szerkezetű lehetett.

A Zsigmond-kori épület elbontása után kerülhetett sor a XV. századi új építkezésekre. Ez az épület hosszoldalaival északkelet-délnyugat irányban épült, zárt, elnyúló téglalap alakú alaprajzzal. Az épületet széles folyosó vette körül. Belsejét hat, gyengébben alapozott válaszfal hét helyiségre osztotta. Az alig alapozott és keskeny falak, valamint a belső osztofalakon megfigyelt rönkfa-lenyomatok tanúsága szerint az épület részben fából épült, nyitott loggiákkal körülvett szellős felépítésű nyaraló lehetett.

Az I. számmal jelzett kastélyt Garády Sándor 1931—1933 között tárta fel és a források által gyakran említett nyéki vadászkastélyal azonosította. Ennek az épületnek a hossza 35 m, szélessége 21,10 m volt. Északnyugati oldalán — a földszinten — nyitott, széles tornác húzódott végig, amelyet — valószínűleg árkádszerűen — oszlopsor és közzöttük ún. báboskorlát szegélyezett. A tornácot eredetileg sakktablászzerűen vörösmárvány és fehér kőlapokkal burkolták. A tornácról az épület tengelyében folyosó nyílt és az itt megtalált lépcsőház maradványai az épület emeletes voltára utalnak. A folyosó egyszerű téglapadlóval burkolt, északkeleti oldaláról két helyiség nyílt, a délnyugati oldaláról pedig három. Az öt helyiségből háromnak maradt meg az eredeti padlója: az egyik helyiségben egyszerű téglaburkolat, a másik kettőben rombusz alakú mázatlan padlóteglák voltak.

A régészeti anyag szerint az I. számmal jelzett nyéki kastélyépületet Mátyás uralkodásának utolsó évtizedében kezdték el építeni. Ugyanerre a korra — tehát az 1480-as évekre — tette az építkezések megindulását Garády is, aki a késő gótikus anyag hiányából és az itt talált reneszansz faragványok stílusából indult ki.

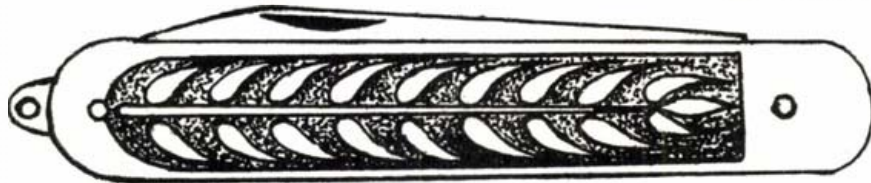
Az építkezések Mátyás halála után valószínűleg megszakítás nélkül folytatódtak. II. Ulászló fontosnak tartotta, hogy az építkezést az ő nevéhez kössék. A Jagelló-sassal bővített magyar címer a reneszansz párkányokon több esetben is szerepel, önállóan pedig a báboskorlát választótagján fordul elő. Ezzel magyarázható, hogy a kastély építkezéseit *Oláh Miklós* történetíró már Ulászló nevéhez kötötte.

A kastélyok fennállását és lakott voltát az ásatások folyamán előkerült pénzletek is igazolták. Még arra is van adatunk, hogy amikor 1526-ban Szulejmán szultán felkereste a Buda környéki erdőket, a János hegy oldalában, Mátyás király vadász-kastélyában többször is megpihent. A török hódoltság idején azonban a kastélyok teljesen elpusztultak, pontos helyük és nevük feledésbe merült.

Ezeket a történelem, régészeti, művészettörténetileg rendkívül értékes romokat takarja az elvadult, bozótos terület. Az elpusztult kastélyok konzerválása és bemutatása értékes műemlékünkét óvna meg a végső pusztulástól. Ezért fogott most össze a Fővárosi Tanács, az Országos Műemlékvédelmi Felügyelőség, a II. kerületi Tanács és a Hazafias Népfront, hogy a környék lakóinak, üzemeinek bevonásával romkertet alakítson ki. A helyreállításokat megelőző régészeti kutatások vezetése pedig a Budapesti Történeti Múzeum feladata.

Reméljük, hogy ezek a kezdeti lépések nem maradnak tervek, hanem a széles társadalmi megmozdulás révén valósággá is válnak. Olyan terület alakítható itt ki, amely egyaránt szolgálja fővárosunk lakóinak művelődését és kulturált pihenését.

Altmann Julianna

Rozskalászos nyelvű bicska